

Cuprins

Introducere	9
I. Pe urmele scriitoarei	13
Biografie și creație	13
Personalitatea scriitoarei	15
Rodica Ojog-Brașoveanu în critica vremii.....	17
Surse de inspirație	20
<i>Modelul lui Émile Gaboriau</i>	25
<i>Modelul lui Sir Arthur Conan Doyle</i>	27
<i>Modelul Agathe Christie</i>	31
<i>Modelul lui Edgar Wallace</i>	33
<i>Modelul lui Georges Simenon</i>	34
<i>Modele secundare</i>	35
II. Rodica Ojog-Brașoveanu – tipologia romanului polițist	39
Rodica Ojog-Brașoveanu – tipologia prozei	39
Teme și motive	41
<i>Moartea</i>	41
<i>Familia</i>	41
<i>Iubire și adulter</i>	43
<i>Frica</i>	47
<i>Răzbunarea</i>	48
<i>Șantajul</i>	49
<i>Fascinația banului și a nestematelor</i>	50
<i>Tema prostituției</i>	51
<i>Lumea hoșilor și lumea închisorii</i>	52
<i>Tema amintirii</i>	54
<i>Câteva motive literare</i>	56
Ciclul Minerva Tutovan	58
<i>Spionaj la mănăstire (1972)</i>	60
<i>Omul de la capătul firului (1973)</i>	61
<i>Plan diabolic (1974)</i>	63
<i>Minerva se dezlănțuie (1974)</i>	67
<i>Panică la căsuța cu zorele (1977) / Stilet cu șampanie (2007)</i>	69

<i>Noapți albe pentru Minerva (1982)</i>	70
<i>Violeta din safe (1986)</i>	72
Ciclul Melania Lupu.....	73
<i>Cianură pentru un surâs (1975)</i>	73
<i>Bună seara, Melania (1975)</i>	78
<i>320 de pisici negre (1979)</i>	79
<i>Anonima de miercuri (1984)</i>	82
<i>Disparația statuii din parc (1987)</i>	85
<i>O toaletă à la Liz Taylor (1992)</i>	86
<i>Un gangster și un anchetator inedit</i>	90
<i>Un confident mut</i>	103
<i>Ciclul Melania Lupu – un roman al capitalei</i>	105
<i>Un roman cu umor negru</i>	107
III. Rodica Ojog- Brașoveanu – între stereotipie și originalitate	116
Stereotipie în romanul polițist	116
Infracțiune și anchetă	118
<i>Enigma</i>	124
<i>Mister și suspans</i>	127
Originalitatea prozei	129
<i>Arta portretului</i>	129
<i>Polițiștii din romane</i>	133
Un stil original.....	153
Concluzii	158
Bibliografie	167
Opinii critice	178

Introducere

Teza de doctorat intitulată *Rodica Ojog-Brașoveanu – romanul polițist* are ca obiectiv general umplerea unui gol literar privind romanul polițist românesc desconsiderat o vreme de critica românească. Corpusul studiat și problematica vizează cele douăzeci și șapte de romane polițiste ale scriitoarei, publicate în decursul a patru decenii, începând cu anul debutului editorial, 1971, și până în 2002, care este și anul trecerii sale în neființă.

Lucrarea de față caută răspunsul la două întrebări fundamentale, care devin *premise* ale cercetării:

1. Pornind de la modele anterioare, influențe străine și teoretizări, care este specificul romanului polițist al Rodicăi Ojog-Brașoveanu?
2. Care este poziția și rolul scriitoarei în dezvoltarea genului în România?

Ancheta noastră, ce are în vedere un răspuns onest la *întrebările-problemă* menționate, are ca finalitate atribuirea de semnificație prozei Rodicăi Ojog-Brașoveanu, scriitoare specializată în *anatomia crimei* cu mijloacele fanteziei și ale logicii.

Primul capitol are ca obiectiv specific stabilirea unor corelații între biografie și creație, pentru a demonstra că proza este o retranscriere a unor aspecte biografice. Capitolul al doilea are ca scop identificarea unei tipologii a romanelor polițiste care fac obiectul tezei, a unei viziuni despre lume și viață în urma analizării temelor și a stabilirii tiparelor narrative. Dincolo de formula stereotipă, ultimul capitol punctează specificul romanelor sale polițiste.

Asemenea detectivilor din romane, *vom trece sub lupă* crimele și victimele, suspectii și mobilurile crimei, vinovații ascunși în jocurile narrative și intrigile secundare în special amoroase, fără a omite fiecare anchetă, un fel de *fir al Ariadnei* ce ne călăuzește spre soluția finală. Supratema romanului polițist este crima, care se îmbină cu alte teme realiste, reflectând imaginea societății autohtone sub comunism sau în regimul postdecembrist, fie o lume idealizată, fie o lume abjectă, atrofiată de violență și dominată de crimă și de moarte, de hoție și de prostituție, de dragoste sau de răzbunare, de iubire sau de ură, de familie sau de adulter, de prostituție și de hoție, de bani și de comori, de șantaj

și de spionaj, de copilăria ingenuă și de senectutea înțeleaptă, de teamă și de singurătate, de răzbunare și de mister.

În interesul avansării acestei cercetări va fi întreprinsă o analiză în capitolul al doilea bazată pe comentarea unor texte literare ale autoarei atingând tangențial următoarele dimensiuni: nivelul tipologic, nivelul structural, nivelul tematic, nivelul ideologic, nivelul stilistic, nivelul simbolic și nivelul lingvistic. Vom analiza modul cum anchetatorul, un polițist român, reface planul crimei prin înlăturarea pistelor false, ca și cum ar aranja un *puzzle* cu piese lipsă, pentru ca în final *puzzle*-ul complet să confirme tabloul crimei, iar soluția să fie edificatoare. În funcție de metodele folosite și de temperamentul fiecăruia, se impune încadrarea polițiștilor într-o tipologie. Analiza noastră va fi o *anchetă textuală* menită a scoate la iveală atât respectarea canonului impus de genul polițist, cât și încălcarea acestuia, dar mai ales autohtonizarea lui. Înțelegem prin autohtonizarea canonului atât impunerea genului pe teren românesc, cât și diferențierea prozei polițiste față de modelele străine prin amprenta originală a scriitoarei. Dualismul bine-rău, pur-impur, victimă-vinovat, crimă-anchetă este o condiție *sine qua non* a prozei polițiste în general, dar și a romanelor polițiste ale Rodicăi Ojog-Brașoveanu în particular. În toată proza scriitoarei *coincidentia oppositorum* se manifestă prin îngemănarea comicului cu tragicul, văzute ca două fațete ale existenței. La fel ca marii dramaturgi, un Eugène Ionesco să zicem, Rodica Ojog-Brașoveanu pare a nu face diferența între comic și tragic. De fapt, comicul este maniera naturală de a se detașa de răul existențial și de a-l depăși cu ușurință. Autoarea transcende orice situație atroce prin ridiculizarea ei.

În ciclul *Minerva Tutovan* și în ciclul *Melania Lupu*, vom insista asupra elementelor recurente ale romanului polițist, ca planul crimei sau al diferitelor delictе, apoi planul anchetei cu metodele diversificate ale polițiștilor, teme și motive, stereotipii ca enigma și fascinația misterului, protagoniștii – victimă, suspecti, anchetator, vinovat. Nu putem omite ipostazele paradoxale ale protagonistei Melania Lupu, de gangster și de anchetator, personaj dual a cărui inteligență este pusă când în slujba răului, când în slujba adevărului. Bineînțeles, nu îl putem omite pe confidentul mut, motanul Mirciulică, cel care o ajută atât la înfăptuirea *năzbâtiilor*, cât și la dezlegarea enigmelor dificile.

Rodica Ojog-Brașoveanu rămâne o scriitoare citită de plăcere, ale cărei cărți există la chioșcurile de ziare, mai mult decât în librării (un argument al încadrării în paraliteratură), al cărei nume este cunoscut și comentat pe

blogurile doritorilor de amuzament, dar despre care criticii nu și-au exprimat decât vag punctul de vedere. Lipsa unei exegeze a prozei sale a constituit *motivația* cercetării. *Scopul* tezei este ca scriitoarei să i se acorde locul cuvenit pe rafturile literaturii, chiar dacă este o literatură de senzație căutată de o anumită categorie de cititori, iubitori de aventură și mister, de enigmă și suspans. Scrierile sale paraliterare gustate de un receptor nespecializat, nu pot fi totuși trecute cu vederea. Deși ele nu sunt *placa turnantă* a prozei polițiste românești, acestea reprezintă o fază în evoluția genului în România, un *germene* din care poate răsări o proză polițistă autentică. Pe scurt, toate acestea legitimează necesitatea acestei cercetări și realizarea unei analize succinte.

I.

PE URMELE SCRITOAREI

Biografie și creație

Am pornit deja *pe urmele scriitoarei* Rodica Ojog-Brașoveanu, numită de critica literară, de reporteri și de cititorii pasionați *Agatha Christie a României, o scriitoare arhicunoscută și iubită*, fără a se aduce însă argumente. Or, o teză nesusținută de argumente rămâne doar o simplă afirmație acceptabilă din prisma unui lector ardent, dar care nu este simultan și un lector specializat. Este insuficient modelul uzitat al Agathe Christie pentru a o numi astfel, apelativul având rol de emfază și fiind folosit abuziv. Totuși credem că autoarei nu i s-a acordat importanță, deoarece literatura polițistă a fost respinsă sau trecută cu vederea în România o vreme îndelungată. Puținele studii românești ce vizează genul, dar în care predomină exemplificările din literaturile străine au fost publicate destul de târziu, după 1990¹. În urma aplecării în detaliu asupra literaturii polițiste, am ajuns la constatarea că oamenii de litere nu au respins literatura Rodicăi Ojog-Brașoveanu, ci pur și simplu genul polițist nu i-a interesat.

Sub comunism, erau la modă și au circulat în România traducerile din autori străini și, în general, s-a lansat ideea că nu există scriitori români talentați care să fie în același timp autori însemnați de proză polițistă. Criticul Ovid S. Crohmălniceanu, renumit pentru studiile critice privind literatura interbelică, în anul 1990, când aveam doar puține cărți importante cu intrigă polițistă, regreta că publicul-cititor nu a fost educat în privința genului².

Rodica Ojog-Brașoveanu are câteva romane polițiste valoroase, dar nu se poate nega faptul că scriitoarea are și lucrări mai slabe sub aspect estetic. Există o diferență majoră de ordin estetic între romane precum *Bună seara, Melania*

¹ vezi Paul Ștefănescu, *Afaceri criminale celebre: de la Sherlock Holmes la Maigret*, București, Editura All, 1995; Victor Udrinschi, *Vedetele romanului polițist; depeșa cifrată*, Editura Aktis, 1996; Daniela Zeca, *Melonul domnului comisar: Repere într-o nouă poetică a romanului polițist clasic*, București, Editura Curtea Veche, 2005.

² Nicolae Rotaru, *Policierul, mafia și gangsterismul...: interviu cu criticul literar Ov. S. Crohmălniceanu*, (*Revistă ilustrată, editată de Ministerul de Interne, Serie nouă*), nr. 6/1990, p. 31.

(1975), *Cianură pentru un surâs* (1975), *320 de pisici negre* (1979), *Ștafeta* (1981), *Anonima de miercuri* (1984), *O toaletă à la Liz Taylor* (1992), *Cutia cu nasturi* (1994), *Poveste imorală* (1998), *Telefonul din bikini* (1999), o proză bine scrisă pe de o parte, și *Cocoșatul are alibi* (1973), *Al cincilea as* (1978), *Dispariția statuii din parc* (1987), *Coșmar* (1992), romane agasante cu suspans prelungit, pe de altă parte.

Autoare de proză scurtă, de romane polițiste și istorice, Rodica Ojog-Brașoveanu s-a născut în București, în data de 28 august 1939 într-o familie de intelectuali. Tatăl Victor Ojog a fost avocat, iar mama Ana Ojog a fost profesoară. Deși a locuit într-un cartier de intelectuali, Rodica Angela V. Ojog a avut o copilărie nefericită din cauza sărăciei și a arestării tatălui, urmată de excluderea din avocatură. A urmat clasele primare la o școală cu profil francez *Maison des Français*. Între 1948-1955, adolescența a urmat Liceul *Domnița Ileana*, care astăzi poartă numele de Colegiul Național *Mihai Eminescu* din capitală.

Din dorința de a-și urma tatăl în cariera de avocat, tânăra s-a înscris în 1955 la Facultatea de Drept în cadrul Universității din București. În anul al doilea, a fost exmatriculată din facultate pe motivul participării la revolta populară anticomunistă din Budapesta. Momentul de nedreptate i-a tăiat orice elan vitalist. Anul 1956 a reprezentat pentru ea anul unei derute existențiale, fiind resimțit de studentă ca o cădere în jos, *ex abrupto*, din două motive întemeiate: exmatricularea din facultate și eșecul în căsnicie.

Între 1959-1962, scriitoarea a parcurs un traseu umilitor, deși similar intelectualilor din epocă: a practicat munca necalificată considerată de regimul comunist benefică în reeducarea generației tinere. Deși situația părea absurdă, Rodica Ojog-Brașoveanu a fost o angajată-model ieșind, cum cereau autoritățile, *frunțașă în producție*.

În 1962, din cauză că strictul regim nu și-a respectat promisiunea de a-i reînmatricula pe foștii studenți *reabilitați*, a fost nevoită a se reînscris la Facultatea de Științe Juridice din Iași.

Viața sa a intrat pe făgașul normal abia în vara anului 1963 în urma căsătoriei cu actorul de teatru și film, Cosma Brașoveanu. Soții Brașoveanu aveau în comun simțul umorului și principiul *carpe diem*.

Primul roman polițist *Moartea semnează indescifrabil* l-a scris în decursul a opt luni la îndemnul soțului care a convins-o că romanul polițist îi va aduce faimă și bani. Roman-foileton cu priză la public, cartea a apărut inițial într-un

supliment literar al unui ziar din Vâlcea. În 1971, anul debutului editorial de succes, Rodica Ojog-Brașoveanu a renunțat la funcția de avocat pentru a se dedica în totalitate scrisului. Pe lângă soțul său, la această decizie au contribuit încurajările din partea Editurii Albatros, care i-a dat rapid un răspuns favorabil.

După publicarea câtorva romane apreciate de critica vremii, precum *Enigmă la mansardă* (1971), *Spionaj la mănăstire* (1972), *Cocoșatul are alibi* (1973), *Omul de la capătul firului* (1973), *Minerva se dezlănțuie* (1974), *Plan diabolic* (1974), *Bună seara, Melania* (1975) și *Cianură pentru un surâs* (1975), scriitoarea s-a reorientat brusc spre romanul istoric. Din cauza cenzurii romanelor polițiste din 1975-1976, condeiul său așterne pe hârtie proză istorică, mai exact șase romane despre Epoca Brâncoveanu și despre Primul Război Mondial.

Rodica Ojog-Brașoveanu, autoarea care a fost supranumită „marea doamnă a polițierului românesc” și concomitent „«Agatha Christie a Balcanilor»”³, a părăsit această lume la șaiszeci și trei de ani, pe data de 2 septembrie 2002, lăsând în urmă o colecție de treizeci și șapte de cărți.

Personalitatea scriitoarei

Cu o fire dinamică, cu aptitudini literare înnăscute, cu un bun spirit de observație, bazându-se pe logică și flexibilitatea gândirii, Rodica-Ojog-Brașoveanu, s-a afirmat în scurtă vreme drept o scriitoare bună. De fapt, dacă analizăm circumstanțele favorabile scrisului *ab ovo, ab origine*, literatura polițistă a acaparat-o de la nouă ani, când unicul frate, Dan Puiu, i-a oferit spre lectură prima carte polițistă, *Omul sinistru* de Edgar Wallace. Astfel, atrasă de literatura de aventură și polițistă, și sinceră cu sine, Rodica Ojog-Brașoveanu a recunoscut că avocatura a fost doar o ambiție pasageră:

„« – Nu, nu era de mine. Eu eram prea comodă și nu mă puteam implica. Mi se părea aberant să-mi zbat sufletul, să mă frământ pentru o intrare separată la WC, pentru scandal de o cămară, pentru o găină furată, ceea ce puteam să am eu cauze pe atunci. Nu. Și nu mă interesa. Simțeam că nu mă interesează.»”⁴.

Din punctul său de vedere, literatura a fost un domeniu fascinant, dar și avantajos. Dacă la început a fost neîncredătoare în forțele proprii, treptat scrisul

³ <http://www.evz.ro/amintiri-despre-agatha-christie-a-romaniei-842287.html>, accesat în 08.07.2015.

⁴ <http://www.vranceaastlastv.ro/rodica-ojog-brasoveanu>, accesat în 1.08.2015 (conține un interviu acordat de Rodica Ojog-Brașoveanu la emisiunea *Maestrii*).